

Lábjegyzetek Makoveczről

MAKOVECZ BENJAMIN: SZÁZTIZENEGY LÁBJEGYZET MAKOVECZ IMRÉRŐL HAJNAL GÉZA KRITIKÁJA

Makovecz Benjamin (a szövegben: a pesti kisfiú) száztizenegy lábjegyzetben emlékezik meg apjáról, Makovecz Imréről (M. I.). Az apa-fiú tematikájú könyvek a reneszánszukat élik az elmúlt időszakban.

Olyannyira, hogy egy éven belül másodszer írhatom le e portálon az alábbi mondatot: „Az apák és fiúk tételnek hatalmas irodalma keletkezett (nem csak az emberiséggel egyidős aspektusairól, hanem kifejezetten a kommunizmus bukása utáni viszonylatairól), ám olyan látószögből, ahogy e kötet kapcsán tekinthetünk rá, nem gyakori az irodalomtörténeti dolgozatokban.” Először ifj. Béri Géza apjának összegyűjtött versei kapcsán fogalmaztam így, most pedig e sajátos lábjegyzetek ösztökélnek erre.

Mert sokkal többről van itt szó, minthogy egy élete javába érő fiú előkotorja homályba vesző emlékeit az apjáról. A férfvá válás legfontosabb lépcsőfokaként szokás említeni, ha az ember eltemeti az édesapját. A második – és egyáltalán nem általánosan meglependő – lépcsőfok, ha az ember mindezt a páratlan kapcsolatot, a maga komplexitásában meg is tudja fogalmazni, és le tudja írni. Kosztolányi ennek a nemes feladatnak a lehetetlenségét feszegeti a rá jellemző könnyedséggel (*mily sekély a mélység és mily mély a sekélység*) *Házi dolgozat* című remekében. Az *Édesapám* címszó alatt kiadott iskolai fogalmazvány megírásához zseninek kell születni. „Ha most Pali meg tudná írni, ami valóban benne él, ő lenne a világ legnagyobb írója – akihez mérve Shakespeare csupa elcsépeltség, Tolsztoj silány gyermek –, a parttalan, korlátlan személyesség, melyet még nem határol a forma merevsége.” Mégis mennyien megpróbálkoztak ezt a feladatot teljesíteni kényszerből az iskolapadban, vagy önként, avatott íróink közül, több-kevesebb sikerrel.

Ki gondolta volna, hogy egy eredetileg képzőművész végzettségű, két évtizeden át különféle felsőoktatási intézményekben ábrázoló geometriát okító férfiúnak sikerül abszolválnia a lehetetlent. (Mellékszál, de nem tudom megállni: apám elvesztése mellett az ábrázoló geometriával való birkózásom is sokat segített a felnőtté válásban.) Egyik ámulatból a másikba estem az először össze-vissza lapozgatva, majd újra, szisztematikusan az elejétől a végéig olvasva a szöveget: hogyan lehetséges, hogy ennyire őszintén, mégis szeretettel és humorral fűszerezve tudja valaki megjeleníteni az apját, akit ráadásul *valamennyire* mindenki (majdnem mindenki) ismert? Ha nem is személyesen, de portréfilmekből, nyilatkozatokból, politikai csatározásokból, és legfőképpen a művein keresztül. Makovecz Imre épületeihez, így magához a tervezőhöz is mindenkinek volt valamilyen viszonya; az istenítéstől a teljes elutasításig széles volt a skála. Egyet nem lehetett, nem észrevenni ezeket az alkotásokat. És aki ilyen reakciókat vált ki embertársaiból, arról bizton állíthatjuk, formátumos ember volt! A hozzá hasonlóan jelentős férfiak árnyékában szoktak tönkre menni a fiaik, nem befejezni a pályát, hanem félrecsúszni, összeroppanni a hatalmas teher alatt, mint Petőfi Zoltán vagy Kosztolányi Ádám. És még hosszan sorolhatnánk. Ám hozzájuk képest M. Benjámint keményen állja a sarat! A paraszti világ szikárságából a világhírig ívelő pályát, majd a pusztító betegséget száztizenegy lábjegyzetbe sűríti bele egyéni mondatfűzéssel, helyén kezelhető trágársággal (a ló microdájának emlegetése például apa és fia részéről is tökéletes ütemérzékre vall), nyelvi leleményekkel. Feszessége, tartása van a szövegnek, pedig lábjegyzetszerűsége folytán könnyen atomjaira hullhatott volna. Ahogy a főszereplő is mindvégig megőrizte a tartását, bármit is gondoltunk egyes épületeiről, meg a steineiriánus mellékhatásokról. Mégisincs mitizálva, túldicsérve a személye, a maga hús-vér

valójában láthatjuk magunk előtt, pőrén, konokul, szilajon, szenvedélyesen, cigarettázva, borozva, olykor esendőn.

A szöveget tekinthetjük önéletrajzi regénynek is, melyben szerzője szemérmes önfeltárásában M. I. mellett a maga küzdelmeit, vívódásait és botlásait is elénk tárja.

És persze a viszonyt, ami közte és az apja között érlelődött évtizedeken át, a gyöngéd, figyelmes szeretettől az indulatos vad vitákon át. Valahol a könyv közepe táján feltárul egy nagy titok is (annyit elárulhatok, hogy nem a 90. *A titok* című lábjegyzet alatt), ami érthetővé teszi, miért tud a „pesti kisleány” egyszerre személyes és távolságtartó lenni (utóbbi segíti, hogy önmagáról is mindvégig egyes szám harmadik személyben ír). Kiforrott írói stílusa pedig nem a semmiből jött, hiszen grafikus pályáját fordítóira cserélte, egy tucatnyi könyvet ültetett át magyarrá Arthur Koestlertől, s még vagy harmincat más szerzőktől.

Könnyedén láttatja a vezetéknevük kezdőbetűjével és a keresztnévükkel jelölt szereplőit – akiknek egy része apjával egyetemben szintén közszereplő volt –, például E. Miklóst, a hatvanas, hetvenes évek művész fenegyerekét, vagy Makovecz néhány tanítványát, akiknek hatására M. I. a klasszikus zene mellett rákapott a rock legnagyobbjaira. Olvashatunk név nélkül főpapról és politikusról is, bemutatva kellemetlen jeleneteket is az építész életéből, ám a szerző itt is minden alkalommal úriemberként viselkedik, nagyvonalúan meghagyva a felvillantott személyek méltóságát, igazukhoz való jogát.

Külön figyelmet érdemelnek a helyszínek, ahol a Makovecz család élt, vagy megfordult az elmúlt évtizedekben. Nagykapornak (az ősök lakhelye), Mártély (nyaraló) településekkel bővült a tudásom, míg az ismerős budai hegyekben, vagy a Szentimrevárosban gondolatban együtt sétáltam a szereplőkkel. A könyv kétszeri elolvasása után pedig elzarándokoltam a Villányi út 8. szám alatti bérházhoz, amiben az építész ötven évig élt. Fejet hajtottam kedvenc fekete kövéből készült emléktáblája előtt, ami sötétben majdnem észrevehetetlen. Az utca túloldaláról, a Szent Margit gimnáziumtól visszanezve az épületre, mintha az egyik teraszon feltűnt volna a Mester, egyik kezében borospohárral, a másikban cigarettával. Kedves angyalait fürkészte a csillagos égbolton.

Hajnal Géza